

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ

КАФЕДРА економіки та соціальних дисциплін

Дисципліна: «Філософія права»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник кафедри економіки та
соціальних дисциплін

д. економічних наук, доцент,
полковник внутрішньої служби

Гончаренко О.Г.

«___» _____ 201__р.

ПЛАНИ
практичних занять

Підготував: д. філос.н., доцент

Доній Н.Є.

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри
«__» _____ 201__ року, протокол № ____.

Чернігів 201__.

Практичне заняття – це вид навчального заняття під час якого, викладач організовує детальний розгляд слухачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та сприяє формуванню навичок практичного застосування набутих знань.

Основними цілями практичних занять є:

- формування у слухачів умінь і навичок практичних дій, необхідних спеціалістам для грамотного виконання функціональних обов'язків;
- розвиток у слухачів професійно-ділових якостей, що передбачені освітньо-кваліфікаційною характеристикою випускника певного освітнього рівня;

Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою (тематичним планом) дисципліни.

Практичне заняття проводиться в таких формах: індивідуальні чи групові вправи, виконання завдань, ситуативні ігри, практичні заняття-екскурсії тощо.

Перед початком заняття слухачі отримують план заняття та перелік питань на які необхідно звернути увагу під час підготовки.

Місцем проведення можуть бути: спеціалізована аудиторія або навчально-методичний кабінет, відкрита місцевість, музеї, виставки тощо.

У вступній частині викладач формулює мету заняття, наголошує план його проведення, вирішує організаційні моменти, оцінює готовність аудиторії до заняття.

Змістовна частина характеризується деталізацією окремих теоретичних положень, виконанням групових вправ, поглибленим вивченням методів, способів, прийомів практичної діяльності, обговоренням проблемних питань тощо.

Підготовка до практичного заняття вимагає від слухачів уміння працювати з додатковою літературою та першоджерелами. Тому напередодні заняття доцільно провести консультацію, підготувати до практичного використання відповідні засоби навчання.

Отримані слухачами оцінки за окремі практичні завдання враховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Практичне заняття № 1.

Тема заняття: Методологічні проблеми правознавства та філософії права. Основні логіко-історичні типи рефлексії права (2 год.).

Мета заняття:

- активізація у слухачів інтерпретаційних здібностей, пов'язаних з прагненням особи, яка навчається зрозуміти сенс того матеріалу, що вивчається, втасновити звязки та оволодіти засобами застосування знань в перемінних умовах.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Порядок підготовки: передбачає самостійну підготовку слухачів до проведення практичного заняття. Перед заняттям вони мають опрацювати першоджерела, винесені на обговорення.

План заняття (розрахунок навчального часу)

№ п./п.	Навчальні питання	Розрахунок часу (хвилини)
1	Вступ.	5 хв.
2	Робота за бригадно-рольовим методом	70
3	Висновок	5 хв.
Разом:		80 хв.

Питання для обговорення:

- 1) Духовно-містичний (сакральний) тип рефлексії права.
- 2) Інтуїтивно-психологічний тип рефлексії права.
- 3) Раціонально-гуманістична рефлексія права: гносецентризм і просвітництво.
- 4) Суб'єкт-об'єктний аналітизм (Кант, Фіхте, Гегель, Шеллінг, Фейєрбах).
- 5) Класово-ідеологічний тип рефлексії права.
- 6) Позитивістський тип роздумів щодо права: утилітаризм І. Бентама (1748-1832), нормативізм Г. Кельзена (1881-1973), лінгвістична теорія Харта, юридичний реалізм Холмса, соціологічний позитивізм Р. Дворкіна.
- 7) Ірраціоналізмв філософії права.
- 8) Герменевтика права.
- 9) Феноменологічна рефлексія права.
- 10) Філософський плюралізм Модерну та постмодерну у філософії права.

Порядок проведення:

Вступна частина (5 хв.): Оголошення теми, мети та завдань заняття, визначення плану заняття, вирішення організаційних питань.

Основна частина (70 хв.): заняття проводиться за бригадно-рольовим методом. Його сутність полягає в тому щоб активізувати пізнавальну діяльність слухачів, передавши їм частину обов'язків викладача.

Методику проведення занять з використанням цього методу: при підготовці до практичного слухачі розбиваються на п'ятірки, члени яких виконують кілька ролей - рецензента, доповідача, той, хто задає питання і той, хто відповідає на них, секретаря.

Готуються п'ятірки з усіх питань, що виносяться на заняття, але основну увагу вони концентрують на тому питанні, який вони отримала при розподілі між п'ятірками.

Заключна частина (5 хв.): формулювання висновків по опрацьованому матеріалу, підбиття підсумків заняття, оголошення попередніх оцінок за результатами роботи курсантів/студентів.

Список літератури:

Основна

підручники, видані на Україні

- 1) Баумейстер, А.О. Філософія права : навч.посібник для вузів / А.О. Баумейстер. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – 311 с.

- 2) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 3) Марченко О.В. Філософія права: навч. посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
- 4) Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч. посіб. / С.С. Сливка. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
- 5) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
- 6) Філософія права : навч. посібник / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін., за заг. ред. М.В. Костецького, Б.І. Миля. – К. : Юрінком Інтер, 2000 – 336 с.
- 7) Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. – Х. : Право, 2014. – 208 с.
- 8) Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2009. – 208 с.

першоджерела

- 1) Бержель Ж.-Л. Общая теория права / Ж.-Л. Бержель; под. общ. ред. В.И. Даниленко ; пер. с фр. – М. : Издательский дом NOTA BENE, 2000. – 576 с.
- 2) Варга Ч. Загадка права и правового мышления / Чаба Варга ; пер. с англ. и венгр.; Сост. и науч. ред. М.В. Антонова. – СПб. : Алеф-Пресс, 2015. – 395 с.
- 3) Гришук О. Людська гідність у праві: філософські проблеми / О. Гришук. – К. : Атіка, 2007. – 432 с.
- 4) Грот Н.Я. Критика понятия свободы воли в связи с понятием причинности / Н.Я. Грот. – М. : Типография А. Гатцука, 1889. – 123 с.
- 5) Кельзен Г. Чистое учение о праве / Ганс Кельзен ; пер. с нем. М.В. Антонова и С.В. Лёзова. – 2-е изд. – СПб. : ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2015. – 542 с.
- 6) Леони Б. Свобода и закон / Бруно Леони ; пер. с англ. В. Кошкина под ред. А. Куряева. – М. : ИРИСЭН, 2008. – 308 с.
- 7) Трубецкой Е.Н. Труды по философии права / Е.Н. Трубецкой; вступ. ст., сост. и примеч. И.И. Евлампиева. – СПб.: Издательство РХГИ, 2001. – 543 с.
- 8) Циппеліус Р. Філософія права / Р. Циппеліус ; аер. з нім. Є.М. Причепій [та ін.] ; ред. пер. Є.М. Причепій. – К. : Тандем, 2000. – 300 с.
- 9) Финнис Дж. Естественное право и естественные права / Джонн Финнис ; пер. с англ. В.П. Гайдамака и А.В. Панихиной. – М. : ИРИСЭН, Мысль, 2012. – 554 с.
- 10) Фридмен М., Хайек Ф. О свободе / Милтон Фридмен и Фридрих Хайек ; под общ. ред. А. Куряева. – М. : Социум, Три квадрата, 2003. – 182 с.
- 11) Харт Г.Л.А. Понятие права / Г.Л.А. Харт ; пер. с англ.; под общ. ред. Е.В. Афонасина и С.В. Моисеева. – СПб: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2007. – 302 с.
- 12) Чичерин Б. Философия права / Б. Чичерин. – М. Типо-литография Товарищества И.Н. Кушнарева, 1900. – 343 с.

монографії

- 1) Закомлистов А.Ф. Юридическая философия / А.Ф. Закомлистов. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 548 с.
- 2) Иконникова Г.И., Ляшенко В.П. Философия права / Г.И. Иконникова, В.П. Ляшенко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2012. – 364 с.
- 3) Керимов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) : монографія / Д.А. Керимов. – 2-е изд.. – М. : Аванта+, 2001. – 560 с.
- 4) Кленнер Г. От права природы к природе права: монографія / Герман Кленнер ; пер. с нем.; под ред. Б.А. Куркина, вступ. ст. Л.С. Мамута. – М.: Прогресс, 1988. – 319 с.
- 5) Лейст О.Э. Сущность права: Проблемы теории и философии права / О.Э. Лейст. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2002. – 288 с.
- 6) Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології : монографія / Н.М. Пархоменко. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 336 с.

- 7) Тарасов Н.Н. Методологические проблемы юридической науки / Н.Н. Тарасов. – Екатеринбург : Изд-во гуманитар. ун-та, 2001. – 264 с.
- 8) Честнов И.Л. Постклассическая теория права : монография / И.Л. Честнов. – СПб. : Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2012. – 650 с.
- 9) Четвернин В.А. Современные концепции естественного права / В.А. Четвернин. – М. : Наука, 1988. – 144 с.
- 10) Шевцов С. Метаморфозы права. Право и правовая традиция: монография / С.П. Шевцов; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 408 с.

наукові статті

- 1) Актуальна тема номера «Методологія сучасної юридичної науки: загально та спеціально-правові проблеми» // Право України. – 2014. – № 1. – С. 11-213.
- 2) Актуальная тема номера «Сучасні проблеми філософії права та методології правознавства» // Право України. – 2011. – № 8. – весь номер.
- 3) Алекси Р. Природа философии права / Р. Алекси // Проблемы философии права. – 2004. – Т. II. – С. 19-26.
- 4) Бордун-Комар Н.І. Генеза ідеї природних прав людини в історії філософсько-правової думки / Н.І. Бордун-Комар // Право. ua. – 2015. – № 2. – С.169-174.
- 5) Бобровник С. Новітні методи дослідження компромісу і конфлікту як соціальних явищ / С. Бобровник // Право України. – 2014. – № 2. – С.262-271.
- 6) Бочаров Д. Вчення про знак як методологічна основа теорії і права / Д. Бочаров // Право України – 2014. – № 4. – С.166-173.
- 7) Варга Ч. Правова доктрина: методологія та онтологія / Ч. Варга // Право України. – 2011. – № 8. – С. 99-108.
- 8) Гарасимів Т. Філософське осмислення світоглядних засад філософії права у контексті правового пізнання / Т.З. Герасимів // Право і безпека. –2009. – № 2.– С.95-101.
- 9) Геселев О. Зміна пануючого праворозуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні (філософсько-правовий аспект) / О. Геселев // Право України. – 2010. – № 3. – С.85-89.
- 10) Журавський В. Філософія права і філософські проблеми правознавства / В. Журавський // Право України. – 2001. – № 5. – С.37-41.
- 11) Козюбра М. Праворозуміння: поняття, види та рівні / М. Козюбра // Право України. – 2010. – № 4. – С. 10-21.
- 12) Корчевна Л. Основні поняття права у позитивізмі: критичний досвід / Л.О. Корчевна // Право і безпека. – 2004. – Т.3. – № 1. – С.18-21.
- 13) Максимов С. До питання про засади права: спроба систематизації / С. Максимов // Право України. – 2011. – № 8. – С. 38-45.
- 14) Рабінович П. Наука філософії права: до характеристик предмета й методології / П.М. Рабінович // Проблемы философии права. – 2003. – Т.1. – С. 22-26.
- 15) Рабінович П. Філософія права: деякі «вічнозелені» наукознавчі сюжети / П. Рабінович // Право України. – 2011. – № 8. – С. 13-21.
- 16) Рабінович С. Поняття природного права – невід'ємна складова предмета юридичної науки / С. Рабінович // Право України. – 2010. – № 1. – С.62-67.
- 17) Сатохіна Н.І. Розуміння у здійсненні права : онтологічний вимір / Н.І.Сатохіна // Право і безпека. – 2010. – № 1.– С.27-33.
- 18) Сливка С. Філософія права: методологічне осмислення / С.Сливка // Право України. – 2011. – № 8. – С. 61-70.
- 19) Ткаченко О. Логіка пост-філософії як дискурс творення правової методології / О. Ткаченко // Право України – 2014. – № 8. – С.157-168.

Практичне заняття № 2.

Тема заняття: **Правова онтологія та правова гносеологія (2 год.).**

1. Мета заняття:

- розкрити спектр думок щодо питань, які належать до сфери правової онтології та правової гносеології, з різних точок зору, обговорити неясні та суперечні моменти питань та досягти консенсусу.

Завданням круглого столу є мобілізація й активізація учасників на рішення конкретних актуальних проблем, тому круглий стіл має специфічні особливості:

1. Персофініфікованість інформації (учасники під час дискусії висловлюють не загальну, а особистісну точку зору. Вона може виникнути спонтанно і не до кінця точно бути сформульована, але вона має бути зіставлена з думками інших учасників (дискутантів)).

2. Поліфонічність круглого столу (в процесі круглого столу може панувати діловий шум, багатоголосся, що відповідає атмосфері емоційної зацікавленості і інтелектуальної творчості).

Круглий стіл передбачає:

- готовність учасників до обговорення проблеми з метою визначення можливих шляхів її вирішення;
- наявність певної позиції, теоретичних знань і практичного досвіду.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Порядок підготовки: передбачає самостійну підготовку слухачів до проведення практичного заняття. Перед заняттям вони мають опрацювати теоретичний лекційний матеріал та прочитати додатковий матеріал.

План заняття (розрахунок навчального часу)

№ п/п	Навчальні питання	Розрахунок часу (хвилин)
1	Вступ	10 хв.
2	Круглий стіл	65 хв.
5	Висновок	5 хв.
Разом		80 хв.

Питання, що виносяться на обговорення:

- 1) Специфіка правових відносин. Русійні сілі права.
- 2) Походження права: концептуальне різноманітність.
- 3) Право як історичне розвиток умов людського існування.
- 4) Межі і можливості пізнання правової реальності.
- 5) Гносеологічна характеристика права і закону.
- 6) Юридична та легістська гносеологія: точки дотику та позиції розходження.

Порядок проведення:

Вступна частина (10 хв.): Оголошення теми, мети та завдань заняття, визначення плану заняття, вирішення організаційних питань.

Основна частина (65 хв.): заняття проводиться в формі круглого столу, під час якого учасники в рамках теми практичного заняття виступають з повідомленнями, що відображають проблемні моменти того чи іншого питання, винесеного на опрацювання та вивчення. Аудиторія має можливість задавати уточнюючі питання та вступати в полеміку з тим, хто робить доповідь.

Заклучна частина (5 хв.): формулювання висновків по опрацьованому матеріалу, підбиття підсумків заняття, оголошення оцінок за результатами виступів курсантів.

Список літератури:

підручники, видані на Україні

- 1) Баумейстер А.О. Філософія права : навч.посібник для вузів / А.О. Баумейстер. – К. :

- ВПЦ «Київський університет», 2010. – 311 с.
- 2) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
  - 3) Марченко О.В. Філософія права: навч.посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
  - 4) Онтологія, аксіологія, антропологія, гносеологія філософсько-правових вчень: навч.посібник / За заг. ред. В.В. Кузьменка. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний ун-т внутр. справ, 2015. – 246 с.
  - 5) Рабінович П.М. Філософія права.: навч.посіб. в 5-ти ч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / П.М. Рабінович. – К. : Ін Юре, 2013. – Част. 1-2: Філософія права як наука. Гносеологія права. – 232 с.
  - 6) Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч.посіб. / С.С. Сливка. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
  - 7) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
  - 8) Філософія права : навч.посібник / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін., за заг. ред. М.В. Костецького, Б.І. Миля. – К. : Юрінком Інтер, 2000 – 336 с.
  - 9) Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2014. – 208 с.
  - 10) Философии права. Хрестоматия: учебн.пособие для студентов высш.учеб, заведений / под ред. Н.И. Панова ; состав.: Панов Н.И., Бачинин В.А., Святоцкий А.Д. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2002. – 692 с.

підручники, видані за кордоном

- 1) The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law / Edited by Jules L. Coleman, Kenneth Einar Himma, and Scott J. Shapiro. – New York : Oxford University Press Inc., 2002. – 737 с.
- 2) Ершов Ю.Г. Философия права : учебн.пособие / Ю.Г. Ершов. – Екатеринбург : Изд-во Урал.академия гос.службы, 2011. – 240 с. (есть о смертной казни).
- 3) Золкин А.Л. Философия права : учебник / А.Л. Золкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 383 с.
- 4) Михалкин Н.В. Философия права : учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Н.В. Михалкин, А.Н. Михалкин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Юрайт, 2014. – 392 с.
- 5) Моисеев С.В. Философия права. Курс лекций / С.В. Моисеев. – 4-е изд. – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2013. – 265 с.
- 6) Нерсисянц В.С. Философия права : учебник для вузов / В.С. Нерсисянц. – М. : Издательская группа Норма – Инфра-М, 2005. – 656 с.
- 7) Тихонравов, Ю.В. Основы философии права: учебн.пособие / Ю. В. Тихонравов . – М. : Вестник, 1997. – 608 с.

першоджерела

- 1) Алекси Р. Понятие и действительность права (ответ юридическому позитивизму) / Robert Alexy. Begriff und Geltung des Rechts ; пер. с нем. / [А. Лаптев, Ф. Кальнойер] ; [В. Бергманн, пред., сост.] ; [Т. Яковлева, науч ред.]. – М. : Инфотропик Медиа, 2011. – 192 с.
- 2) Варга Ч. Загадка права и правового мышления / Чаба Варга ; пер.с англ. и венгр.; Сост. и науч. ред. М.В. Антонова. – СПб. : Алеф-Пресс, 2015. – 395 с.
- 3) Герваген Л.Л. Обязанности как основание права / Л.Л. Герваген. – СПб. : Типография железнодорожных изданий А.Ф. Штольценбурга, 1908. – 208 с.
- 4) Кельзен Г. Чистое учение о праве / Ганс Кельзен ; пер. с нем. М.В. Антонова и С.В. Лёзова. – 2-е изд. – СПб. : ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2015. – 542 с.
- 5) Ллойд Д. Идея права / Деннис Ллойд ; пер.с англ. М. А. Юмашева, Ю.М. Юмашев; научн. ред. Ю. М. Юмашев. – 5-е изд. – М. : «КНИГОДЕЛ», 2009. – 376 с.

- 6) Синха Сурия Пракаш Юриспруденция. Философия права. Краткий курс / Синха Сурия Пракаш ; пер.с англ. – М. : Издательский центр «Академия», 1996. – 304 с.
- 7) Циппеліус Р. Філософія права / Р. Циппеліус ; аер. з нім. Є.М. Причепій [та ін.] ; ред. пер. Є.М. Причепій. – К. : Тандем, 2000. – 300 с.
- 8) Финнис Дж. Естественное право и естественные права / Джонн Финнис ; пер.с англ. В.П. Гайдамака и А.В. Панихиной. – М. : ИРИСЭН, Мысль, 2012. – 554 с.
- 9) Чичерин Б. Философия права / Б. Чичерин. – М. Типо-литография Товарищества И.Н. Кушнарёва, 1900. – 343 с.

монографії

- 1) Архипов С.И. Субъект права : теоретическое исследование / С.И. Архипов. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 469 с.
- 2) Байтин М.И. Сущность права (современное нормативное правопонимание на грани двух веков) / М.И. Байтин. – Саратов : СГАП, 2001. – 416 с.
- 3) Балинська О.М. Семіотика права : монографія / О.М Балинська. – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.
- 4) Боруленков Ю.П. Юридическое познание в процессуальной, оперативно-розыскной и частной детективной деятельности / Ю.П. Боруленков. – Владимир : ВГГУ, 2009. – 552 с.
- 5) Васильев А.М. Правовые категории: Методологические аспекты разработки системы категорий теории права / А.М. Васильев. – М. : Юридическая литература, 1976. – 264 с.
- 6) Власенко Н.А. Разумность и определенность в правовом регулировании : монография / Н.А. Власенко. – М. : Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ : ИНФРА-М, 2014. – 157 с.
- 7) Гаджиев Г.А. Онтология права : (критическое исследование юридического концепта действительности) : монография / Г.А. Гаджиев. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2013. – 320 с.
- 8) Грищук О.В., Попов Д.І. Застосування природного права при здійсненні судового угляду: філософсько-правові аспекти : монографія / О.В. Грищук О.В., Д.І. Попов. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2014. – 320 с.
- 9) Дидикин А.Б., Оглезнев В.В. Онтология и эпистемология права: аналитическая традиция: монография / А.Б. Дидикин, В.В. Оглезнев. – Новосибирск : Новосиб. гос. ун-т., 2012. – 200 с.
- 10) Исаев И.А. Топос и номос. Пространства правопорядков : монография / И.А. Исаев. – М. : Норма, 2007. – 416 с.
- 11) Кузьмин В.П. Онтология права в информационном и аксиологическом аспектах : монография / В.П. Кузьмин, П.В. Кузьмин. – Хабаровск : Изд-во Тихоокеан. гос. ун-та, 2015. – 117 с.
- 12) Максимов С.И. Правовая реальность: опыт философского осмысления / С.И. Максимов. – Х.: Право, 2002. – 328 с.
- 13) Мальцев Г.В. Понимание права. Подходы и проблемы / Г.В. Мальцев. – М. : Прометей, 1999. – 419 с.
- 14) Мурадян Э.М. Истина как проблема судебного права / Мурадян Э.М.. - 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрист, 2004. – 312 с.
- 15) Соловьев Э.Ю. Категорический императив нравственности и права / Э.Ю. Соловьев. – М. : Прогресс-Традиция, 2005. – 416 с.
- 16) Честнов И.Л. Постклассическая теория права : монография / И.Л. Честнов. – СПб. : Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2012. – 650 с.
- 17) Шевцов С. Метаморфозы права. Право и правовая традиция: монография / С.П. Шевцов; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 408 с.
- 18) Явич Л.С. Сущность права. Социально-философское понимание генезиса, развития и

функціонування юридическої форми общественних отношений. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1985. – 207 с.

наукові статті

- 1) Актуальна тема номера «Праворозуміння – фундамент юридичної науки та практики» // Право України. – 2010. – № 4. – С. 4-81.
- 2) Актуальная тема номера «Правопонимание – фундамент юридической науки и практики» // Право України. – 2011. – № 1. – С. 8-330.
- 3) Андришко І.Я. Правове мислення у контексті герменевтики права / І. Андришко // Держава і право: Юридичні і політичні науки : збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 55. – С. 100–105.
- 4) Бандура О. Істина як загальна та правова цінність / О. Бандура // Право України. – 2010. – № 2. – С.88-95.
- 5) Бернюков А. Правова реальність : постановка питання в сучасному методологічному форматі / А. Бернюков // Підприємництво, господарство і право. – 2014. – № 3. – С.3-7.
- 6) Братасюк М. Значення поглядів Є. Ерліха та особливості юридичного мислення в контексті правової культури постмодерну / М.Г. Братасюк // Проблеми філософії права. – 2005. – Том III. – № 1–2. – С. 152-156.
- 7) Варга Ч. Правова доктрина: методологія та онтологія / Ч. Варга // Право України. – 2011. – № 8. – С. 99-108.
- 8) Гарасимів Т. Філософське осмислення світоглядних засад філософії права у контексті правового пізнання / Т.З. Герасимів // Право і безпека. –2009. – № 2.– С.95-101.
- 9) Геселев О. Зміна пануючого праворозуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні (філософсько-правовий аспект) / О. Геселев // Право України. – 2010. – № 3. – С.85-89.
- 10) Козюбра М. Основні форми буття права та взаємовідносини між ними / М. Козюбра // Право України. – 2011. – № 8. – С. 21-31.
- 11) Козюбра М. Праворозуміння: поняття, види та рівні / М. Козюбра // Право України. – 2010. – № 4. – С. 10-21.
- 12) Крисюк Ю. Світоглядний смисл соціального порядку / Ю. Крисюк // Право України. – 2001. – № 4. – С.67-72.
- 13) Максимов С. До питання про засади права: спроба систематизації / С. Максимов // Право України. – 2011. – № 8. – С. 38-45.
- 14) Мамченко Н. Теорія та філософія права : проблема розмежування / Н. Мамченко // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 12. – С.3-5.
- 15) Орлова О. Сутність правового мислення / О.О. Орлова // Науковий вісник Ужгородського нац.ун-ту. – 2013. – Сер. 21 Право. – Вип. 21. – Ч.ІІ. – Т.І. – С. 88-90.
- 16) Сатохіна Н.І. Розуміння у здійсненні права : онтологічний вимір / Н.І.Сатохіна // Право і безпека. – 2010. – № 1.– С.27-33.
- 17) Тімуш І. Правова реальність і правосвідомість: інтегральне розуміння змісту та взаємозв'язку / І. Тімуш // Право України. – 2011. – № 8. – С. 61-70.
- 18) Тімуш І. Співвідношення реального та належного як філософсько-правова проблема / І. Тімуш // Право України. – 2010. – № 12. – С. 80-87.
- 19) Тимошина О. Стилї філософсько-правового мислення і типи праворозуміння / О. Тимошина // Право України. – 2011. – № 8. – С. 52-61.
- 20) Цимбалюк М. Суспільно-буттєва рівновага та онтологія справедливості / М. Цимбалюк // Право України. – 2011. – № 3. – С. 212-219.
- 21) Честнов М. Посткласична теорія права: контури нової парадигми / М. Чеснов // Право України. – 2011. – № 8. – С. 109-115.

Практичне заняття № 3.

Тема заняття: Умовивід (2 год.).

Мета заняття:

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Порядок підготовки: передбачає самостійну підготовку курсантів до проведення практичного заняття. Перед заняттям вони мають опрацювати теоретичний лекційний матеріал та прочитати відповідний параграф підручника. Безпосередньо на практичному занятті слухачі виконують запропоновані їм завдання.

План заняття (розрахунок навчального часу)

№ п/п	Навчальні питання	Розрахунок часу (хвилин)
1	Вступ	10 хв.
	Дискусія	
6	Висновок	5 хв.
Разом		80 хв.

Теоретичні питання обговорення:

1. Поняття форми держави. Співвідношення форми держави з її соціальною сутністю.
2. Класифікації форм держав.
3. Демократичний державно-правовий режим. Загальні і приватні принципи організації і діяльності механізму держави.
4. Конфедерація як форма державного устрою та проблема віднесення конфедерації до форм державного устрою.
5. Відмінності складних форм держави від міждержавних об'єднань (співдружність націй, співдружність незалежних держав, універсальних об'єднань держав, регіональних об'єднань держав і т.д.).
6. Президентська республіка: сильні й слабкі сторони.
7. Парламентська республіка, її сильні і слабкі сторони. Змішана республіка, її сильні і слабкі сторони.
8. Принцип розподілу влади: історія розуміння. Проблеми реалізації принципу розподілу влади. Основні підходи до поділу державної влади на "гілки".
9. Співвідношення механізму державної влади з формами держави (передусім, з політичним режимом).
10. Співвідношення понять "інститут держави (державної влади)" і "державний апарат", "інститут держави (державної влади)", "державний апарат" і орган держави.

Порядок проведення:

Вступна частина (10 хв.): Оголошення теми, мети та завдань заняття, визначення плану заняття, вирішення організаційних питань.

Основна частина (65 хв.):

- Словниковий диктант (10 хв.)
- Бліц-опитування за темою (10 хв.)
- Аналіз найбільш типових задач та варіантів їх вирішення (25 хв.)
- Самостійне вирішення задач з теми (20 хв.)

Заклучна частина (5 хв.): формулювання висновків по опрацьованому матеріалу, підбиття підсумків заняття, оголошення оцінок за результатами виступів курсантів.

Право і мораль. Відмінність між моральним і легальним вчинком (2 год.)

Практичне заняття проходить у вигляді вільної дискусії з елементами ситуативних прав та опором на першоджерела й сюжет юридичного фільму за темою.

Література:

1. Кант І. Метафізика звичаїв. Вступ до метафізики звичаїв (розділи III та IV). Вступ до вчення про право (#А-Е).
2. Радбрух Г. Філософія права. К.: Тандем 2006. – С.167-169.
3. Кельзен Г. Чисте правознавство. К.: Юніверс 2004. – С. 73-85.
4. Фуллер Лон Л. Мораль права. К.: Сфера 1999. – С. 13-37.
5. «Інший бік долі» «Изнанка судьбы (“Reversal of Fortune”)» фільм Алана Дершовіца (director – Alan Dershowitz) професора права Гарвардської юридичної школи, сюжет наближено до реальних подій (нагороди «Оскар» за найкращі адаптивний сценарій, режисера та актора у 1990 р.).

Список літератури:

підручники, видані на Україні

- 1) Баумейстер А.О. Філософія права : навч.посібник для вузів / А.О. Баумейстер. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – 311 с.
- 2) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 3) Марченко О.В. Філософія права: навч.посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
- 4) Михненко А.М. Інституалізація суспільного розвитку : навч. посіб. / А.М. Михненко, Е. М. Макаренко, Н. Г. Макаренко. - К. : НАДУ, 2011. - 292 с.
- 5) Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч.посіб. / С.С. Сливка. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
- 6) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
- 7) Філософія права : навч.посібник / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін., за заг. ред. М.В. Костецького, Б.І. Миля. – К. : Юрінком Інтер, 2000 – 336 с.
- 8) Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2014. – 208 с.
- 9) Философии права. Хрестоматия: учебн.пособие для студентов высш.учеб. заведений / под ред. Н.И. Панова ; состав.: Панов Н.И., Бачинин В.А., Святоцкий А.Д. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2002. – 692 с.

підручники, видані за кордоном

- 1) The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law / Edited by Jules L. Coleman, Kenneth Einar Himma, and Scott J. Shapiro. – New York : Oxford University Press Inc., 2002. – 737 с.
- 2) Бачинин В.А. Энциклопедия философия и социологии права / В.А. Бачинин. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 1093 с.
- 3) Еллинек Г. Общее учение о государстве : учебн.пособие / Г. Еллинек. – СПб. : Юридический центр-Пресс, 2004. – 1050 с.
- 4) Ершов Ю.Г. Философия права : учебн.пособие / Ю.Г. Ершов. – Екатеринбург : Изд-во Урал.академия гос.службы, 2011. – 240 с. (есть о смертной казни).
- 5) Золкин А.Л. Философия права : учебник / А.Л. Золкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 383 с.
- 6) Михалкин Н.В. Философия права : учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Н.В. Михалкин, А.Н. Михалкин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Юрайт, 2014. – 392 с.
- 7) Моисеев С.В. Философия права. Курс лекций / С.В. Моисеев. – 4-е изд. – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2013. – 265 с.
- 8) Нерсесянц В.С. Философия права : учебник для вузов / В.С. Нерсесянц. – М. : Издательская группа Норма – Инфра-М, 2005. – 656 с.
- 9) Тихонравов Ю.В. Основы философии права: учебн.пособие / Ю. В. Тихонравов . – М. : Вестник, 1997. – 608 с.

- 10) Шалютин Б.С., Кисель И.В. Происхождение и сущность права и государства : учебник / Б.С. Шалютин, И.В. Кисель. – Екатеринбург : Изд-во Уральского института экономики, управления и права, 2012. – 115 с.

періоджерела

- 1) Агамбен Дж. Ното sacer. Чрезвычайное положение / Дж. Агамбен ; пер.с итал. М. Велижев, И. Левина, О. Дубицкая, П. Соколов. – М. : Изд-во «Европа», 2011. – 148 с.
- 2) Баренбойм П. Соотношение доктрин Верховенство права и правового государства как главный вопрос философии права и конституционализма / Петр Баренбойм. – М. : ЛУМ, 2013 – 128 с.
- 3) Бентам И. Тактика законодательных собраний / Иеремия Бентам ; пер.с англ. – Челябинск : Социум, 2006. – 208 с.
- 4) Бержель Ж.-Л. Общая теория права / Ж.-Л. Бержель; под. общ. ред. В.И. Даниленко ; пер. с фр. – М. : Издательский дом NOTA BENE, 2000. – 576 с.
- 5) Герваген Л.Л. Обязанности как основание права / Л.Л. Герваген. – СПб. : Типография железнодорожных изданий А.Ф. Штольценбурга, 1908. – 208 с.
- 6) Гроций Г. О праве войны и мира / Г. Гроций; репринт с изд. 1956 г. – М.: Ладомир, 1994. – 868 с.
- 7) Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози ; пер.с фр. В.А. Туманова. – М.: Междунар. отношения, 1999. – 400 с.
- 8) Залеский В.Ф. Власть и право. Философия объективного права / В.Ф. Залеский. – Казань : Типография Б.Л. Домбровецкого, о. Вячеслава, 1897. – 314 с.
- 9) Ильин И.А. О монархии и республике // Ильин И. А. Собрание сочинений: В 10 т. /Сост. и коммент. Ю. Т Лисицы; Худож. Л. Ф. Шканов. — М.: Русская книга, 1994. — Т.4 С.415-577.
- 10) Окіншевич Л. Вступ до науки про право і державу / Л. Окіншевич. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1987. - 223 с.
- 11) Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности / Л.И. Петражицкий. – СПб. : Издательство «Лань», 2000. – 608 с.
- 12) Циппеліус Р. Філософія права / Р. Циппеліус ; аер. з нім. Є.М. Причепій [та ін.] ; ред. пер. Є.М. Причепій. – К. : Тандем, 2000. – 300 с.

монографії

- 1) Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення : монографія / В.С. Бігун. – К., 2011. – 303 с. (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права»)
- 2) Бибихин В.В. Введение в философию права / В.В. Бибихин. – М. : ИФ РАН, 2005. – 345 с.
- 3) Закомлистов А.Ф. Юридическая философия / А.Ф. Закомлистов. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 548 с.
- 4) Иконникова Г.И., Ляшенко В.П. Философия права / Г.И. Иконникова, В.П. Ляшенко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2012. – 364 с.
- 5) Панов М.І. Політико-правові інститути сучасності: структура, функції, ефективність : моногр. / М.І. Панов, Л.М. Герасіна, В. Д. Воднік, О. Г. Данилян, Г. П. Клімова; ред.: М. І. Панов, Л. М. Герасіна; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. - К. : Вид. дім "Ін Юре", 2005. - 381 с.
- 6) Проблеми влади і права в умовах посттоталітарних трансформацій: міждисциплінарний аналіз : монографія / За заг. ред. акад. АПрН України М. І. Панова, проф. О. Г. Данильяна. – Х.: Право, 2004. – 360 с.
- 7) Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, С. П. Погребняк, С. П. Рабінович, В. С. Смородинський, О. В. Стівба / (Відп. ред. В. С. Бігун). – К., 2009. – 316 с. (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права»)
- 8) Скригонюк М. Плебсологія як філософсько-правове вчення : монографія / Микола

Скригонюк ; КНУТШ. – Київ : Парапан, 2008. – 764 с.

- 9) Яковюк І.В. Соціальна держава: питання теорії та шляхи її становлення : дисертація 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень на здобуття наукового ступеня к.юр.н. / І.В. Яковлюк. – Харків : НЮА ім. Я. Мудрого, 2000. – 187 с.

наукові статті

- 1) Актуальна тема номера «Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан і стратегія розвитку» // Право України. – 2014. – № 4. – С. 9-159.
- 2) Актуальна тема номера «Права і свободи людини та громадянина: загальнотеоретичні питання та проблеми забезпечення» // Право України. – 2010. – № 2. – С. 4-81.
- 3) Актуальна тема номера «Правова держава і громадянське суспільство в Україні: питання теорії і практики» // Право України. – 2010. – № 7. – С. 4-87.
- 4) Белькович Р.Ю. Против государства: радикальный конституционализм Лисандера Спунера / Р.Ю. Белькович // Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 2008. – № 6. – С. 108-127.
- 5) Гаврилюк Р. Правова природа суспільства: антропосоціокультурний підхід / Р. Гаврилюк // Право України – 2015. – № 4. – С.110-137.
- 6) Гетьман І. Ідея правового спілкування в сучасному суспільстві / І.В. Гетьман // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2004. – Вип. 7. – С.174-182
- 7) Жовтобрюх М. Соціалізм, консерватизм і лібералізм у концепції соціальної держави Л. фон Штейна / М. Жовтобрюх // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 12. – С.10-14.
- 8) Кистяковский Б. Общество и индивид / Б.А. Кистяковский ; пер. Е.М. Довгань. // Социологические исследования. – 1996. – № 2. – С. 103-115.
- 9) Кистяковский, Б. А. В защиту права (Интеллигенция и правосознание) / Б.А. Кистяковский // Вехи : сб. статей о русской интеллигенции. – М. : Правда, 1991. – С. 122-149.
- 10) Конопелько О. Особливості формування ідеологічної функції сучасної держави: постановка проблеми / О.В. Конопелько // Право і безпека. – 2013. – № 1. – С.18-23.
- 11) Котляревский С.А. Власть и право / С. А. Котляревский // Котляревский С.А. Избранные труды; [сост., автор вступ. ст., коммент. К. А. Соловьев]. – М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. – С.253-624.
- 12) Крисюк Ю. Світоглядний смисл соціального порядку / Ю. Крисюк // Право України. – 2001. – № 4. – С.67-72.
- 13) Михайленко О. Сутність плебсології та запобігання заворушенням / О. Михайленко // Право України. – 2010. – № 2. – С.96-101.
- 14) Поклонська О. Співвідношення влади й авторитету / О. Поклонська // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 12. – С.6-9.
- 15) Стеценко С. Соціальна держава: теоретично-методологічні основи дослідження / С. Стеценко // Право України. – 2014. – № 2. – С. 252-261.
- 16) Тімуш І. Гуманістичний зміст права та його переосмислення в умовах демократизації суспільства / І. Тімуш // Право України. – 2010. – № 9. – С. 139-145.
- 17) Цимбалюк М. Формування та реалізація ідеї правового суспільства у процесі розвитку інститутів народовладдя / М. Цимбалюк // Право України. – 2011. – № 7. – С.161-169
- 18) Чайковский С. Нігілістичні прояви життєдіяльності суспільства як антипод феномена поваги до права / С. Чайковский // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 1. – С.25-29.
- 19) Шалютин Б. Закон, юридический закон и общественный договор / Б.С. Шалютин // Вопросы философии.- 2006.- № 11.- С.27-46.
- 20) Яковюк І. Правова культура як характеристика качественного состояния правовой системы / І. Яковюк // Право України. – 2013. – № 1. – С. 117-132.

Практичне заняття № 4.

Тема заняття: **Проблемний простір філософії покарання (2 год.).**

Мета заняття: обговорення проблемних питань з теми та закріплення навичок аргументації при веденні дискусії.

Місце проведення: навчальна аудиторія.

Порядок підготовки: заняття проводиться як частково-пошукове.

План заняття (розрахунок навчального часу)

№ п/п	Навчальні питання	Розрахунок часу (хвилин)
1	Вступ	5 хв.
2	Круглий стіл	70 хв.
3	Висновок	5 хв.
Разом		80 хв.

Варіанти тем для круглого столу.

1. Обговорення фільму на юридичну тематику з наведеного нижче переліку

- 1) Адвокат диявола / Devil's Advocate (США, 1997, реж. Т. Хекфорд);
- 2) Адвокат з Шімане / Shimane no Bengoshi (Японія, 2007, реж. Т. Гаяші);
- 3) Адвокат терору / L'avocat de la terreur (Франція, 2007, реж. Б.Шредер);
- 4) Арешт Фрідманів / Capturing the Friedmans (США, 2003, реж. А.Джарекі);
- 5) Асистентка / La tourneuse de pages (Франція, 2006, реж. Д. Деркур);
- 6) В ім'я отця / In the Name of the Father (Великобританія / Ірландія, 1993, реж. Д. Шерідан);
- 7) Вердикт (США, 1992, реж. Сидни Люмет);
- 8) Ворошиловський стрелок (РФ, 1999, реж. С. Говорухін);
- 9) Декалог 5 / Dekalog 5 (Польща, 1989, реж. К. Кесльовський);
- 10) Законотривчий громадянин / Law Abiding Citizen (США, 2009, реж. Ф. Гері Грей);
- 11) Дещо про Генрі / Regarding Henry (США, 1991, реж. М. Ніколс);
- 12) Вище неба / Up in the Air (США, 2010, реж. Дж. Райтман);
- 13) Злам (Перелом) / Fracture (США, 2007, реж. Гр. Хоблит);
- 14) Пізнання плоті / Carnal Knowledge (США, 1971, реж. М. Ніколс);
- 15) Правосуддя для всіх / And Justice for All. (США, 1979, реж. Н. Джуісон);
- 16) Преступлення и наказание (РФ, 2007, реж. Д. Светозаров);
- 17) Суддя / The Judge (США, 2014, реж. Д. Добкін);
- 18) Свідок обвинувачення / Witness for the Prosecution (США, 1957, реж. Билли Уайлдер);
- 19) Три кольори: Червоний / Trois couleurs: Rouge (Польща-Франція-Швейцарія, 1994, реж. К. Кесльовський);
- 20) Переконавання / Conviction (2010, США, реж. Т. Голдуїн);
- 21) Людина на всі часи / A Man For All Seasons (Великобританія, 1966, реж. Ф. Циннеман);
- 22) Механічний апельсин / A Clockwork Orange (Великобританія/США, 1971, реж. С. Кубрік);
- 23) Начитувач / The Reader (США/ФРН, 2009, реж. С. Долдрі).
- 24) Час вбивати / A Time to Kill (США, 1996, реж.Джозел Шумахер).
- 24) Філадельфія (США, 1993, реж. Дж. Деммі)

2. Проблемні питання, що виносяться на обговорення:

1. Генеза концепції покарання: лінія «Сократ – Платон - Й. Бентам - французькі філософи-просвітники – М.Фуко – сучасні дослідники»;
2. Основні моменти філософсько-правових дискусій щодо:

- а) покарання і злочин: що є первинним?
- б) покарання злочинця: чиє це право?;
- б) цілі покарання та шляхи їх досягнення;
- в) кровна помста та смертна кара: грані зіткнення та аргументи «за» і «проти».

Порядок проведення:

Вступна частина (5 хв.): Оголошення теми, мети та завдань заняття, визначення плану заняття, вирішення організаційних питань.

Основна частина (70 хв.):

Заклучна частина (5 хв.): формулювання висновків по опрацьованому матеріалу, підбиття підсумків заняття, оголошення попередніх оцінок за результатами роботи курсантів/студентів.

Список рекомендованої літератури:

підручники, видані на Україні

- 1) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 2) Бачинин В.А. Философия права и преступления / В.А. Бачинин ; худож.-оформитель Д. Гапчинский. – Х. : Фолио, 1999. – 607с.
- 3) Марченко О.В. Філософія права: навч.посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
- 4) Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч.посіб. / С.С. Сливка. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
- 5) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
- 6) Философии права. Хрестоматия: учебн.пособие для студентов высш.учеб. заведений / под ред. Н.И. Панова ; состав.: Панов Н.И., Бачинин В.А., Святоцкий А.Д. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2002. – 692 с.

першоджерела

- 1) Беккариа Ч. О преступлениях и наказаних / Ч. Беккариа; биограф.очерк и пер.книги Беккариа проф..М.М. Исаева. – М. : Юрид. узд-во НКЮ СССР, 1939. – 465 с.
- 2) Гогель С.К. Значение тюремного заключения как наказания в прошлое и настоящее время. Единство действия в уголовном праве / С.К. Гогель. – СПб. : Типография М. Акинфиева и И. Леонтьева, 1904. – 32 с.
- 3) Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов [Курс лекций, прочитанных на юридическом факультете Открытого Брюссельского ун-та] / Э. Давид. – М. : Междунар. Комитет Красного Креста, 2011. – 1144 с.
- 4) Дурманов Н.Д. Понятие преступления / Н.Д. Дурманов ; отв.ред. д.юрид.н. М.Д. Шаргородский. – М. : Изд-во АН СССР, 1949. – 315 с.
- 5) Еллинек Г. Социально-этическое значение права, неправды и наказания / Георг Еллинек ; под ред. А.А. Рождественского ; пер. И.И. Власова ; предисл. П.И. Новгородцева. – М. : Изд-е Н.Н. Ключкова, Тов-во «Печатня С.П. Яковлева», 1910. – IX, 148 с.
- 6) Жижек С. Против прав человека / С. Жижек. – М. : Свободное марксистское издательство, 2010 – 34 с.
- 7) Кистяковский А.Ф. Исследование о смертной казни / А.Ф. Кистяковский. – Тула: Автограф, 2000. – 270 с.
- 8) Кони А.Ф. Судебные речи / А.Ф. Кони // Кони А.Ф. Собр.соч.в 8-ми т.– М. : Юрид. лит-ра, 1967. – Т.3. – 541 с.
- 9) Ламброзо Ч. Преступление. Новейшие успехи науки о преступнике. Анархисты / Ч. Ламброзо ; сост и предисл. В.С. Овчинского. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 320 с.
- 10) Оксфордська історія в'язниць: практика покарання в західному суспільстві: збірник статей 14 авторів / Морріс Н., Ротмен Д.Дж. (ред.) ; пер. з англ. – К. : Всесвіт, 2009. – 560 с.
- 11) Сорокин П. Преступление и кара, подвиг и награда: Социологический этюд об

основных формах общественного поведения и морали / П.А. Сорокин ; вступ. ст., сост и примеч. В.В. Сапова. – М. : Астрель, 2006. – 618 с.

- 12) Ферри Э. Уголовная социология / Э. Ферри ; сост и предисл. В.С. Овчинского. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 658 с.
- 13) Фойницкий И.Я. Учение о наказании в связи с тюрьмоведением / И.Я. Фойницкий. – М. : Добросвет-2000; Городец, 2000. – 464 с.
- 14) Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы / Мишель Фуко ; пер.с.фр. В. Наумова, под ред. И. Борисовой. – М. : Изд-во «Ad Marginem», 1999. – 480 с.

монографії

- 1) Безверхов А.Г., Жуков А.В. Теории наказания (в истории философской мысли) : учеб. пособие / А. Г. Безверхов, А. В. Жуков ; Самарский гос. ун-т. Кафедра уголовного права и криминологии. - Самара : Самарский университет, 2001. - 48 с.
- 2) Вейнингер О. Последние слова / О. Вейнингер ; пер.с нем. – К.: Гос. биб-ка Украины для юношества, 1995. – 256 с.
- 3) Галицький І.В. Толерантність в правовому житті сучасної України : монографія / І.В. Галицький. – Одеса : Фенікс, 2012. – 144 с.
- 4) Гарасимів Т.З. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір : монографія / Т.З. Гарасимів. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – 420 с.
- 5) Квашиш В.Е. Смертная казнь. Мировые тенденции, проблемы и перспективы / В.Е. Квашиш. – М. : Юрайт, 2008 – 800 с.
- 6) Керимов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) : монографія / Д.А. Керимов. – 2-е изд.. – М. : Аванта+, 2001. – 560 с.
- 7) Керимов Д.А. Философские проблемы права / Д.А. Керимов. – М. : Изд-во «Мысль», 1972. – 472 с.
- 8) Мельничук Н. Ю. Категорії «злочин» та «покарання» у філософсько-правовому вимірі : монографія / Н.Ю. Мельничук – Львів : ЛьвДУВС, 2010. – 440 с.
- 9) Поздняков Э.А. Философия преступления / Э.А. Поздняков. – М. : б/и, 2001. – 576 с.
- 10) Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, С. П. Погребняк, С. П. Рабінович, В. С. Смородинський, О. В. Стовба / (Відп. ред. В. С. Бігун). – К., 2009. (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права»).
- 11) Рагимов И. М. Философия наказания и проблемы его назначения. — Баку: Дипломат, 1998. - 126 с.
- 12) Ромашов Р. и др. Право – язык и масштаб свободы / Р. Ромашов, Ю. Ветютнев, Е. Тонков. – СПб. : Алетейя, 2015. – 448 с.
- 13) Философия уголовного права / Сост., ред. и вступ.статья д. юрид. наук., проф. Ю.В. Голика.– СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 348 с.

наукові статті

- 1) Бобровник С. Новітні методи дослідження компромісу і конфлікту як соціальних явищ / С. Бобровник // Право України. – 2014. – № 2. – С.262-271.
- 2) Бочаров Д. Вчення про знак як методологічна основа теорії і права / Д. Бочаров // Право України – 2014. – № 4. – С.166-173.
- 3) Геселев О. Зміна пануючого право розуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні (філософсько-правовий аспект) / О. Геселев // Право України. – 2010. – № 3. – С.85-89.
- 4) Гетьман І. Ідея правового спілкування в сучасному суспільстві / І.В. Гетьман // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2004. – Вип. 7. – С.174-182
- 5) Дафф Э., Гарланд Д. Размышления о наказании // Индекс – Досье на цензуру. – 2003. – № 18. – С. 227-250. - <http://www.index.org.ru/journal/18/18-daffgar.html>
- 6) Козлов П. й ін. Історія становлення режиму покарання і технології страти у світі /

- П. Козлов // Козлов П. й ін. Режим виконання кримінальних покарань : монографія. – К. : КНТ, 2008. – С. 179-217.
- 7) Марисюк К. Становлення пенсільванської та обернської пенітенціарних (в'язничних) систем / К. Марисюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2010. Вип.50. – С. 294-298.
  - 8) Мельничук Н. Категорії «злочин» та «покарання» в контексті актуальних проблем практичної філософії / Н.Ю. Мельничук // Практична філософія. – 2009. – № 2. – С. 105-111.
  - 9) Мина В. Філософсько-правовий аспект мети покарання в історико-правовому вимірі / В.В. Мина // Наук.вісник Львівського держ. ун-ту внутрішніх справ. – 2011. – № 2. – С.467-477.
  - 10) Михайленко О. Сутність плебсології та запобігання заворушенням / О. Михайленко // Право України. – 2010. – № 2. – С.96-101.
  - 11) Назимко Є. Розвиток інституту покарання в Україні: історичний метод пізнання / Є.С. Назимко // Часопис академії адвокатури України. – 2011. – №11(2). – С.28-35.
  - 12) Орлеан А. Людина як предмет злочину / А.М. Орлеан // Право і безпека. – 2004. – Т.3. – № 1. – С.125-128.
  - 13) Рубчевский К.В. Размышляя о смысле и назначении наказания / К.В. Рубчевский // Российский судья. – 2005. – № 11. – С. 43-46
  - 14) Савчук С. Антична філософія вини / С.В. Савчук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб.наук. праць. – Чернівці : Рута, 2013. –Вип. 682 : Правознавство. –С. 13-17.
  - 15) Савчук С. В. Культура вини / С. В. Савчук // Філософія права і загальна теорія права. – 2014. - №1-2. – С. 442-451.
  - 16) Слиозберг Г. Б. Возмездие // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.). – СПб. : 1890-1907.
  - 17) Тепляшин П.В. Принципы философии наказания и тюремоведения Уильяма Палея // Государство и право. – 2005. – № 2. – С. 112-115.
  - 18) Чайковский С. Нігілістичні прояви життєдіяльності суспільства як антипод феномена поваги до права / С. Чайковский // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 1. – С.25-29.
  - 19) Шинкарьов Ю. Цілі покарання та цілі призначення покарання: сутність та співвідношення / Ю.В. Шинкарьов // Право і безпека. – 2010. – Т.6. – № 2.– С.166-169.

**Професор кафедри
економіки та соціальних наук,
доктор філософських наук,
доцент**

Доній Н.Є.